

СТАНОВИЩЕ
от д-р Майя Димитрова Кузова,
доцент в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“

по материалите, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„доцент“ на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,
професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – Полски език)

Конкурсът за „доцент“ е обявен в Държавен вестник, бр. 92/18.11.2022 г. и на интернет-страницата на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) за нуждите на катедра „Славистика“ към Филологически факултет (ФФ). Като кандидат участва гл. ас. д-р **Димитрина Хамзе** от катедра „Славистика“ към ФФ на ПУ.

Със заповед № РД-21-51 от 16.01.2023 г. на Ректора на ПУ съм определена за член на научното жури по така обявения конкурс с единствен кандидат.

Представеният от Димитрина Хамзе комплект материали на хартиен и електронен носител е в съответствие с Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и **включва** всички необходими документи. **Приложени са:** отпечатан **хабилитационен труд** *Културата на пола в пословиците (върху материал от полската и българската паремиялогия)*. Пловдив: УИ „П. Хилендарски“, 2023, 248 с.; **публикуван дисертационен труд** *Езикът на комичното (върху творчеството на полския писател новатор Витолд Гомбрович)*. София: ИК „Авлига“, 2016, 495 с.; **отпечатана книга** *Гротеск как интеркултурна ценност*. Beau Bassin: Lambert Academic Publishing RU, 2018, 48 с.; пълните текстове на **12 статии**.

Димитрина Хамзе е магистър („Славянска филология“, профил *Полонистика*) на СУ „Св. Климент Охридски“. Владее още три езика (френски, руски, чешки). Придобила е и множество допълнителни квалификации. През 1995 е назначена за асистент по полски език в катедра „Славистика“ на ПУ, през 2016 ѝ е присъдена ОНС „доктор“.

Д. Хамзе е преподавател с богат опит, с впечатляваща аудиторна и извънаудиторна натовареност, с много публикации (над 160), цитирания, награди. Освен практически занятия, води задължителни, избираеми и факултативни лекционни курсове в специалност *Славистика*. Винаги е близо до студентите като ментор и вдъхновител за важни техни активности. Очевидни са организационните качества, нейната комуникативност, мобилност, уменията за справяне с напрежение и строги срокове. Активно е участието ѝ в национални и международни научни форуми (над 106).

Освен като отличен преподавател и интелигентен учен, познавам Димитрина като отзивчив колега и всеотдаен, топъл, интересен човек. Работила съм в екип с нея по факултетския проект „Мъжът и жената в славянската фразеология“. Димитрина беше инициатор на идеята, двигател на реализирането ѝ, автор е на 30 публикации по темата. Д. Хамзе е стриктен и изключително приятен партньор.

В представения **хабилитационен труд** тя проследява в широк културологичен контекст битността на паремията в полето на междуполовите отношения; проучва текста, подтекста, оценъчните им посоки и псевдопосоки. С амбицията да улови скритите там внушения, които създават, упорито поддържат, променят или рушат стереотипите в полското и в българското (и не само) обществено съзнание. Темата е истински актуална. Не само защото се докосва до основни човешки инстинкти, но и защото е много чувствителна и деликатна. Паремийните фондове, традиционно смятани за доста устойчиви, всъщност са подвижни пясъци – знаковите кратки изрази, покрити с патината на времето, пътуват с хората през годините, някои от тях безвъзвратно остаряват и потъват в дълбока забрава, други се калцират до неузнаваемост на съставките, но обрастват с екзотика, трети оживяват, поглъщат нови смисли и интригуват по съвсем нов начин. Това прави всяко посягане към тези златни зрънца актуално. Пък и истината

е, че всичко, свързано с отношенията *мъж / жена* е голямо и важно. Затова – респект към колежата за научния интерес, за усилията и куража да се потопи в този водовъртеж от забулени мъдрости, клишета, изстинали асоциации, живи емоции и най-съвременни предразсъдъци.

Предизвикателствата са свързани с особените послания, кодирани в паремииите. Освен че удобно запознават с положението на нещата *отвътре*, те маркират консерватизъм или напредничавост, отричат или приветстват хармонията в междуполовите отношения, изграждат социокултурни ценности, осмиват, възпитават, дават примери за подражание, отдават почит. Все едно разказват за пъстротата на живота – и рационално, и емоционално. *Манипулативният* им облик разбира се произтича и от вкуса на всяка епоха – през търсенето на идеали и ценности, които ги въплътяват. Очертаният предмет на изследване е обилно проучен в езиков аспект, което определя научната ценност на **новите подходи** към тълкуването му.

Уводните думи имат очаквания въвеждащ характер и са обещаващ подстъп към същинското изследване. Подробно нишена по конвенционални начини, предлагащи констатации, систематизации, класификации по десетки признаци и критерии, темата все още привлича неспокойни умове, търсеци динамиката на причините и факторите, които поражда фактите, *изсечени* в паремииите. Оттам, разколебани могат да се окажат немалко оценъчни постулати, а компенсирuеми – и най-ярките дисбаланси в класическото разпределение на (само) мъжки или (само) женски качества. Този именно интерес е в основата на изследването. Още на първите страници се уговаря и търсената цялост на гледните точки: лингвистична, социологическа, историческа, философска, психологическа, културологична. Фокусът, около който се завърта идеята на Хамзе, е *амнистията* на конфликтите и на всяка изкуствена раздвоеност; естествената компенсация на всяка враждебна полюсност, включително и на предпоставената асиметрия между биологичен и социокултурен пол. Би било мъдро да се съмняваме в рязката категоричност на строгите констатации, оценки и внушения в паремииите от изследваното пространство. Категорични следва да сме само в едно: сляпата категоричност, оттам предубеденост, не допуска хармония.

Научните съображения са организирани в три глави.

Първата (Провербиалните изрази като смислови „променливи“) е широката плътна рамка, изясняваща ред ключови за темата въпроси. Начело със сложната природа на паремииите: по състав, формално (и като метафорични езикови изрази), функционално (и с възможна ситуативна привързаност), съдържателно (и със стратегическа манипулативност), оценъчно (и с тактическа амбивалентност или вариабелност). В полемичните подпараграфи е разтълкуван ценностният мъжки / женски потенциал, побран в паремииите. Любопитно е обсъден *товарът* на термина „андроцентризм“ – като всепризнато, но може би женско творение, като огледален тежък рефлекс, свидетелстващ за женски комплекси. Разгръщането на „символната специфика на женското“ се възприема като фон на предходното, представя и обяснения за познато зеещите между мъжа и жената бездни, и опции за преодоляването им. Интересни са разсъжденията за ролята на подсъзнанието, на несъзнаваното (индивидуално и колективно), за пагубната власт на неосъзнатото. В 13 акцентни формулировки са разпределени конфликтните пресечни точки, извлечени от „ценностната диагностика на мъжкото и женското“. Затварят подпараграфите разсъжденията за **стереотипите** (когнитивни, културни, езикови, междуполови), за **предразсъдъците** (*ленивите* последствия от господството на стереотипите) и **комплексите**, които произвеждат стереотипни реакции, т.е. непрестанно подхранват и стабилизират стереотипите. Особено интересни са онагледените и с примери съображения за амплитудата на оценката в паремийните изрази (по отделни признакови опозиции). Амбивалентността, псевдокатегоричността и специфичната *мимикрия* на всеприетите оценки спокойно могат да се възприемат за тяхна същностна характеристика. Затова приветствам стартовото изречение в параграфа, което казва (почти) всичко: „Стереотипите са необходими за собствената си деструкция“ (с. 87). Според Д. Хамзе неспокойната динамичност на провербиалните обороти „наподобява тази при свободните лексеми“ (с. 126, вж. чудесното **1.7. Меандричната и протейична природа на значението**). Разсъжденията надскачат конкретиката на примеровата тематика, пропускаяки я през призмата / менталността на противоположния пол, ситуирайки проблемите и в ползрението на обществения канон.

Втората глава (Конвергентни и дивергентни импулси в мъжко-женските релации) проследява импулсивно-инстинктивните тактики в междуполовата комуникация. Потърсена е (през литературни моделни типажии) генеалогията на поведенческия образец у европейския субект, напипват се и недвусмислените рефлексии в езика, който неизменно обобщава, формулира и сякаш *узакопява* знаците-преживяванията-акцентите на времето си. Закономерна е *проверката* през брака „като изпитание на дивергентно-конвергентната предопределеност на междуполовите отношения“ (2.3.).

Третата глава (Криптокомуникацията в междуполовите отношения) е силен раздел, който отново свидетелства и за възможната фриволност на паремийната оценъчност, и за прякото разконспириране на завоалираните ѝ внушения. Обсъждат се трудностите в общуването между половете, спецификата на мъжкото / женското говорене, точките и нивата на разминаване, псевдодиалогичната демагогия (заета допълнително да маскира, дори да ожесточава криптокомуникацията) – щетите накърняват единението, препятстват развитието на пълноценни отношения, щадящи и стимулиращи Другия. Търсят се и се предлагат „коридори“ за достъп до криптокомуникацията, преодоляващи нагласите и неразбирането, които идват и от ограниченията на стереотипа.

Заключението обобщава идеите и изводните постановки на изследването. Сред централните се откроява твърдението за смислово-оценъчната мобилност на паремииите и за перманентната ерозия на стереотипа. Перспективни са усилията за отчитане на адаптивните възможности на културата, проявяващи се в езика. Перспективна е и „чувствителността към повдигнатите въпроси“ (с. 184).

В целостта си анализите са темпераментни и снабдени с онази вътрешна диалогичност, която осигурява равномерното придърпване на логическите нишки в посоката на авторовите разсъждения. Удачно подбрани и умело вплетени в текста са представителните примери, а **Приложението** паралелно онагледява изследването. Илюстративните масиви включват **348 полски и 124 български** паремии. Независимо от ясно заявеното в увода (сравняването на двата езика не е акцент), самостоятелна стойност има преводът на корпуса от полски на български.

Работата е стегната, няма композиционни диспропорции, чете се леко, интригува. Д. Хамзе има собствен почерк, пише живо, с размах. Идеите ѝ са свежи, разгърнати енергично, смело, но с тънко вглеждане в детайлите. И тук, и в другите публикации това са все свидетелства за задълбочена работа с прекрасни резултати: десетки сериозни текстове.

На рецензиране за актуалната процедура подлежат **отпечатаната книга Гротеск как интеркултурна ценност и приложените статии**. Акцентът в книгата е върху заплахите от унификация на идентичността, съпътстващи масовизацията на културата. Нахлуващата (и механична) глобализация активизира протестни рефлексии и знакови защитни механизми, а гротеската е посочена като „универсален ключ за конвергенция на културите“. Статиите по темата на хабилитационния труд (2019-2022) засягат симптоматични аспекти (и в съпоставителен план) от широката проблематика, разгърната в монографията. Извън нея са статии на български и полски език (2014-2020), посветени на стилистични и културологични въпроси (брилянтни са разсъжденията за стил и разговорност), на предизвикателствата в мултикултурната комуникация, на интегративните ценности и езиковата комуникация като *микрокосмос* – наднационален обединител на културни пространства и ценности. Материалите са отпечатани в полски издания и в сборници от национални и международни конференции.

Научната продукция на кандидата е с категорична **автентичност**, следи от плагиатство не се откриват. **Самооценката** при формулиране на приносните елементи е обективна. Трудовете на Д. Хамзе са **цитирани** в монографии, в академичната периодика, в юбилейни сборници, в редица научни статии. Сред забелязаните са цитирани и рецензии (на монографиите) в *Езиков свят* (Orbis Linguarum), индексирани в Scopus.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Документите и материалите, представени от гл. ас. д-р Димитрина Хамзе безспорно отговарят на всички изисквания на ЗРАС в Република България и Правилника за прилагането

му. Хабилитационният труд – като изследователска рамка, методология, коментарни части и резултати – е напълно завършен и има всички активи да бъде база за академично израстване. Представен е значителен брой научни трудове с оригинални приноси. Научната и преподавателската квалификация на Д. Хамзе е несъмнена.

Поради гореизложеното убедено давам своята **положителна оценка** и препоръчвам на Научното жури да изготви доклад-предложение до Факултетния съвет на ФФ за избор на гл. ас. д-р Димитрина Хамзе на академичната длъжност „доцент“ в ПУ „Паисий Хилендарски“ по област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Славянски езици – Полски език).

24.02.2023 г.

Изготвил становището:

(доц. д-р Майя Кузова)